

ביאורים

לעתים עומד האדם נבוך מול שאלת השפעת התפילה וקבלתה במרומים. הוא מרגיש כי למרות שהתפלל כראוי ובכוונה, תפילתו נותרה בלא מענה ושום שינוי לא חל בעקבותיה. ר' חמא בר חנינא מתמודד עם שאלה זו, ועונה עליה שהאדם צריך להתפלל שוב ושוב כדי שתפילתו תענה. אך במה מועילה תפילה נוספת על פני התפילה הראשונה, שלא הצליחה לפעול? האם מנסה המתפלל לשכנע שוב ושוב את הקב"ה שישמע לתפילתו ויקבלה? ודאי שלא.

כפי שראינו, מטרת התפילה אינה לשנות את הגזרה שנגזרה על האדם, אלא לשנות את האדם עצמו כך שיהיה ראוי להנהגה אחרת כלפיו. ישנם נתיבים שונים להתקדמות הרוחנית של האדם ולמילוי החסרונות שבו, כאשר כל אחד מהנתיבים פועל באופן שונה מחברו. אחד מהם הוא התפילה. התפילה באה למלא חסרונות הקיימים באדם, שלא יכולים להתמלא בדרכים אחרות. מכיוון שלא תיתכן אפשרות אחרת לאותו תיקון, וכיוון שהאדם לא התעורר מעצמו לאותה התפילה שמתקנת אצלו נים מסוים בנפש - מתאימה החכמה האלוהית בין אותו צורך של תיקון רוחני אצל האדם, לבין הצרכים המתחדשים שלו, הגשמיים והרוחניים. באמצעותם הוא מתעורר לתפילה המיוחדת לו, תפילה שמצליחה לשנות ולתקן נקודה מסוימת בנפשו.

בדברי ר' חמא בר חנינא מתחדדת ומודגשת נקודה זו. הוא מסביר שישנם מצבים שבהם פעולת התפילה על האדם תיתכן רק אם יחזור עליה כמה פעמים. כאשר אדם מתמיד בעניין מסוים ושונה בו, הוא מושפע ממנו ביותר. אותו עניין משאיר בנפשו רושם עז יותר, ואף עשוי מאוד לגרום לשינוי בנפש. הסיבה שהתפילה לא התקבלה בפעם הראשונה היא מפני שדווקא כך מתחזקים אצל האדם התקווה והרצון להמשיך לתקן ולהשתלם, מה שלא היה מושג אילו הייתה מתקבלת תפילתו כבר בפעם הראשונה.

הרחבות

• לא בעקשנות

על כן האדם שלא נענה, עליו לחזור ולהתפלל, ולא לאמר נואש, חליה. רבי נחמן מברסלב כותב: "ואע"פ שהוא קורא וצועק להשם-יתברך זה זמן רב מאוד ועדיין הוא רחוק מאוד מאוד, אף על פי כן אם יהיה חזק ואמיץ בתפילות ובקשות בוודאי יענה ה' יתברך ויקרבהו לעבודתו באמת. בוודאי בלי ספק" [ליקוטי מוה"ר"ן תניינא קא].

למרות דברים אלו, להלן (יום כו סיון, ועיין ביאורים שם) כותב הרב קוק שהתפילה אינה צריכה להיות באופן של עקשנות: "לא באימוץ עקשני של הפצרה חסרת דעת, ולא ברפיון המביא עצלות, נמיכת המקרה ודליפת הבית, אלא בעז ובגבורה, בגילה וברעדה". כלומר, מבחינה מעשית האדם צריך לחזור ולהתפלל עד שיענה. אולם המצב הנפשי של האדם אינו צריך להיות מתוך עקשנות המביאה לתסכול ולא ל"התגדלות כוחות הנפש בציורי קדושה ושלמות", כלשונו של הרב קוק כאן. במקום זאת יש להתפלל מתוך 'עוז וגבורה, גילה ורעדה', דהיינו מתוך הבנה שתפילה היא מטרה בפני עצמה, כי היא מביאה להתגדלות כוחות הנפש, וממילא - לשמחה, עוז וגבורה.

המבי"ט, בספרו בית אלוהים, כותב: "ובזה יתורץ דבר קשה בענייני התפילה - שנראה דבר בלתי הגון ונאה לשאול שאלה אחת כמה פעמים, כי לפני מלך בשר ודם אם ישאלו ממנו דבר אחד פעמיים או שלש יחרה לו על השואל, כי אם היה רוצה המלך להשלים לו שאלתו פעם ראשונה או השנייה היה משלים חפצו, ואם-כן ההפצר[ה] הוא דבר מיותר ומזיק להשאלה, ואנחנו מתפללים כל יום - ערב ובוקר וצהריים... אלא שכוונת התפילה היא להכיר ולהורות שאין בעולם למי שראוי להתפלל כי אם לאל יתברך... כדי שנכיר שאין מי שיכול לספק צרכינו ולהצילנו מכל צרותינו כי אם האל יתברך ועליו אנו משליכים ייבנו..." [שער התפילה ב]. מטרת התפילה היא שנפנים את התלות שלנו בקב"ה. ממילא, יש תועלת מרובה בהפצרה ובבקשה חוזרות ונשנות, שבזכותן אנו מפנימים שה' יתברך הוא בעל הכוח, הוא מספק את צרכינו ובו אנו בוטחים.

כשהתפילה מתאחרת מלהתקבל

"אמר ר' חמא בר חנינא: אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר קנה אל ד' חזק ויאמץ לבך וקנה אל ד'" (ברכות לב). לעצמות תכליתה של התפילה, והשגת המבקש שבאָה על ידה, לגדל כחות הנפש בציורי קדשה ושלמות ולהוציא שלמותה אל הפעל, דרכי הציורים האלה רבים ורחבים, ומסתעפים לפרטים רבים שאין להם קץ, וצור העולמים לפניו נגלו כל תעלומות, איזה ציור רוחני מיוחד ראוי וחסר לכל נפש פרטית שתשתלם בו, שלפי צרך השתלמות זו מקביל, בסדור חכמתו העליונה, מצב החסרון המזדמן המצריך את התפילה. ולפעמים תתאחר התקבלות התפילה כפי מה שלא הספיק אותו הציור הרוחני הדרוש להשתלם כראוי בכל עמקו בנפש ובכל גונו, עד שיהיה נשנה ונכפל כמה פעמים. על כן האדם שלא נענה, עליו לחזור ולהתפלל, ולא לאמר נואש, חליה. פי הקצור קצרה ידו יתברך מפדות, אלא שבחכמתו העליונה הוא חושב מחשבות לתן לאדם אחרית ותקנה, ושכל הדברים הזמניים יוסיפו לו ערך נצחיות ושלמות חשובה. והנה כפי היא המדה באדם, כשהוא עושה פעולות ואינו בא בהן למטרותו מתחלש לבבו, אבל כשיודע שכל פעולה תקרבהו למטרותו אלא שלפי רוממות המטרה צריך הוא רבוי פעולות, לבבו מתאמץ להוסיף בעבודתו. על כן אמר קנה אל ד', והתקנה היא בעצמה מדת שלמות, ויסוד התקנה הוא מעלת השלמות הראויה להמושך מפשרון הפעולות הקודמות לה, ולפי ערך היסוד הזה של הנהגת תכלית פעלת התפילה תדע נאמנה כי בכל ציור של תקנה לד' נתקרבתי יותר אל המטרה, אלא שלא הגיעתך עדין לפי שלא השלמת עדין על כן חזק ויאמץ לבך וקנה אל ד'.

(עולת ראיה, עניני תפילה, דרכי פעלת התפילה ליחיד ולצבור, ב)

לעצמות - בשביל. בציורי - במחשבות וברעיונות. מקביל וכו' - ה' מסדר בהתאמה חיסרון מסוים. נשנה - שיחזור ויתפלל שוב, ואז יושלם הציור הרוחני. הדברים הזמניים - צרכי העולם הזה וחסרונם. המדה - התגובה הטבעית. והתקנה - התפילה, שיש בה אמונה, דבקות ותלות בה'. יסוד - מטרת. מכשרון - מחמת, באמצעות.

